

DOI 10.33099/2618-1614-2021-15-2-24-33

УДК 355.04 (477)

М. М. Лобко,

кандидат військових наук, доцент,
провідний науковий співробітник центру
воєнно-стратегічних досліджень,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського, генерал-майор у відставці

Об'єднана операція як основна форма відсічі збройній агресії «гібридного» типу

У статті на основі аналізу вітчизняного законодавства, сучасних тенденцій розвитку збройної боротьби досліджуються питання об'єднаної операції як основної форми відсічі збройній агресії «гібридного» типу. Розкриваються особливості сучасних воєнних конфліктів. Проводиться короткий історичний екскурс щодо зародження та розвитку операції як форми застосування військ (сил). Розкриваються особливості та визначаються сутність і теоретичні основи об'єднаної операції. Надається визначення об'єднаних сил, що здійснюють підготовку і проведення об'єднаної операції. Автор пропонує науковцям, експертам і практикам висловити свої погляди на сутність і теоретичні основи об'єднаної операції, що розглядаються у статті.

Ключові слова: форми застосування військ (сил), військова операція, об'єднана операція, сили оборони, об'єднані сили, воєнні, невоєнні, спеціальні засоби збройної боротьби.

© М. М. Лобко, 2021

Постановка проблеми. На рубежі ХХ–ХХІ століть процеси розвитку і модернізації сучасного світу відбувалися під зростаючим впливом глобалізації в усіх сферах життєдіяльності людства. У результаті держави сучасного світу стають більш пов'язаними між собою та взаємозалежними. За таких умов зростає їхня вразливість від політичних, економічних, фінансових, інформаційних, кібернетичних та інших невоєнних засобів впливу.

Водночас парадоксом процесу глобалізації стало те, що він, розвиваючись чималою мірою під впливом чинників пошуку ефективніших відповідей на зростаючі глобальні виклики, сам став величезним викликом для людства. Зокрема, не вдалося впорядкувати систему міждержавних відносин, яка забезпечила б урахування більшості національних інтересів держав, насамперед економічних, фінансових, енергетичних, сировинних, трудових ресурсів тощо [1]. Це призводить до того, що й надалі триває синусоподібний розвиток людства, який породжує фінансово-економічні кризи, суперечки, конфлікти, протистояння тощо. До цього додавалися різні загальносвітові проблеми, зокрема глобальне потепління та зміна клімату, пандемії, великі природні катаклізми, подолання яких додають фінансово-економічних труднощів.

На жаль, для розв'язання суперечок у відстоюванні власних інтересів держав у різних регіонах світу нерідко застосовується воєнна сила й виникають воєнні конфлікти різної інтенсивності. Тож і на рубежі століть, як зазначено в [1, 2], воєнна сила залишається вагомим чинником політики держав у відстоюванні своїх інтересів. Слід констатувати, що під впливом процесів глобалізації змінюється світ, а отже, відбуваються зміни у змісті воєнних конфліктів. Підтвердженням цього є збройна агресія РФ проти України. Саме під час цієї збройної агресії чітко проявилися нові ознаки та зміст сучасних воєнних конфліктів.

Начальник генерального штабу збройних сил РФ генерал армії В. Герасимов у своїй доповіді так охарактеризував зміст сучасних воєнних конфліктів [3]: «Их содержание заключается в достижении политических целей с минимальным вооруженным воздействием на противника. Преимущественно за счет подрыва его военного и экономического потенциала, информационно-психологического давления, активной поддержки внутренней оппозиции, партизанских и диверсионных методов. ...Сочетание традиционных и гибридных методов уже сейчас является характерной чертой любого вооруженного конфликта. При этом если вторые могут использоваться и без открытого применения военной силы, то классические боевые действия без гибридных – уже нет».

Звідси випливає, що для нашої держави актуальною стала проблема пошуку нових ефективних форм протидії російській агресії, захисту суверенітету держави та її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений огляд публікацій із розглядуваної теми показує, що автори в основному розглядають питання операції Об'єднаних сил, яка нині проводиться на Донбасі. Утім, зазначена операція Об'єднаних сил проводиться в умовах дії Мінських домовленостей і встановлених обмежень; її проведення обмежується територіями Донецької та Луганської областей; вона не може забезпечити відсіч ймовірному повномасштабному вторгненню збройних сил РФ в Україну.

Досліджень, які стосуються об'єднаної операції як форми застосування Збройних Сил України й інших складових сил оборони для відсічі ймовірній широкомасштабній збройній агресії проти України, проводилися лише фрагментарно у світлі розгляду традиційних військових операцій та аналізу подій, що відбувалися на сході нашої країни в період з весни 2014 р. і до теперішнього часу.

Проблеми будівництва оборони держави та протидії «гібридній» збройній агресії досить ґрунтовно викладені у низці публікацій [4–8].

У [9, 10] автори розглядають проблеми оборони та її планування в умовах нового характеру воєнних конфліктів сучасності.

У [11] надається аналіз теоретичних основ сучасного російського способу ведення війни, включно з факторами, які впливають на планування і проведення операцій. Визначено основні риси поточної російської доктрини проведення операцій окремих видів і родів військ (сил) збройних сил РФ, а також її відображення на практиці.

Однак слід констатувати, що у своїх дослідженнях автори наведених та деяких інших публікацій не розглядають форми, в яких здійснюється забезпечення оборони та відсічі збройній агресії проти України.

Деякі автори розглядають форми застосування військ (сил), але в основному видів, родів Збройних Сил України [12, 13].

Варто відмітити, що питання об'єднаної операції викладені в низці керівних документів Збройних Сил України. Однак проведений аналіз показує, що положення в них надані не в повному обсязі, звужено та без урахування особливостей сучасних воєнних конфліктів і тенденцій їхнього розвитку.

Попри це, як показує проведене дослідження, об'єднана операція стає основною формою застосування сил оборони в умовах ведення воєнного конфлікту, який отримав назву «гібридного».

Тож автор вважає за необхідне викласти результати наукового дослідження об'єднаної операції як основної форми застосування сил оборони у випадку здійснення широкомасштабної збройної агресії проти України, визначити її сутність і розробити її теоретичні основи. Автор також пропонує науковцям, експертам і практикам висловити свої погляди на запропоновані визначення сутності об'єднаної операції та її теоретичні основи.

Виходячи з викладеного, **мета статті** – на основі аналізу вітчизняного законодавства, керівних документів,

історичного досвіду, проведених наукових досліджень, досвіду здійснення збройної агресії РФ проти України, особливостей сучасних воєнних конфліктів, інших факторів провести дослідження об'єднаної операції як основної форми застосування військ (сил), установити її сутність і надати найважливіші положення теоретичних основ цієї операції.

Викладення основного матеріалу

Проведений аналіз показує, що сучасні воєнні конфлікти змінюють свій характер. Основним змістом воєнних конфліктів минулого була збройна боротьба, яка здійснювалась у традиційних формах: операцій, бойових дій, битв, боїв, ударів тощо [14]. Якщо в минулому одним з основних стимулюючих факторів зміни їхнього характеру слугувала поява принципово нової зброї, то на сьогодні це зумовлене насамперед стрімким розвитком технологій виробництва й особливо цифрових інформаційних (інформаційно-комунікаційних) технологій.

Розвиток цих технологій вплинув як на появу нових озброєнь, таких як високоефективні системи управління військами (силами) і зброєю, керована високоточна зброя з використанням штучного інтелекту, запровадження систем і комплексів цієї зброї в усіх сферах збройної боротьби, так і на утворення інформаційного простору в новому вимірі. Упровадження інформаційних технологій дає змогу обробляти великі масиви інформації та ухвалювати обґрунтовані рішення, впливати на психіку людей (інформаційно-психологічний вплив), на прийняття ними рішень, зміну характеру їхньої поведінки тощо. Інформаційна боротьба чинить істотний вплив на зміст збройної боротьби. Масове втілення в життя інформаційних технологій призвело до становлення й розвитку кібернетичного середовища (простору) та зростання масштабів і гостроти боротьби в ньому.

З наведеного випливає, що неодмінною складовою воєнних конфліктів стали політико-дипломатичне, економічне, інформаційне, кібернетичне протистояння, масовий вплив пропаганди на населення й військово-службовців та інші, тобто невоєнні, засоби.

Слід підкреслити, що для воєнних конфліктів минулого також було притаманне використання невоєнних засобів боротьби. Однак через слабкість розвитку технологій того часу їхній вплив на перебіг і результати збройного протистояння був в основному допоміжним і незначним порівняно з воєнними засобами.

Необхідно додати, що воєнні дії породжують утворення значних районів (зон) руйнувань, пожеж, повеней, заражень, виведення з ладу державної та військової інфраструктури тощо. Такі наслідки воєнних дій визначають значний обсяг завдань цивільного захисту, надання гуманітарної, зокрема медичної допомоги широким верствам населення, їх евакуації з районів, де безпосередньо проводяться бойові дії. Заходи з ліквідації наслідків воєнних дій збільшують різноманітність та обсяг завдань у воєнному конфлікті з використанням невоєнних засобів.

Це вплинуло на характер воєнних конфліктів і на розвиток форм застосування військ (сил). Зокрема, з'явилися такі операції (дії), як інформаційні, інформаційно-психологічні, кібернетичні, гуманітарні, рятувальні тощо.

Крім згаданого, слід додати, що неодмінними атрибутами сучасних воєнних конфліктів стали такі кримінальні правопорушення, як створення й функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань, розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб, організована злочинність, тероризм, бандитизм, грабіжництво, насильство, мародерство, контрабанда, сепаратизм, торгівля зброєю, людьми та їхніми органами, наркоторгівля, неконтрольована міграція тощо. Існує ймовірність виникнення за певних умов конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких громадських об'єднань та релігійних громад, здійснення актів непокори певної частини місцевого населення, саботажу, колабораціонізму, зрадництва тощо.

Боротьба з ними ставить складні завдання перед правоохоронними органами держави та необхідність їх широкої участі у відсічі збройній агресії шляхом запровадження спеціальних засобів. Адже залучення військ (сил) до виконання таких завдань є нецільовим, розпорошенням сил і засобів та неправомірним з правового погляду.

Поеднане використання вказаних явищ і надає воєнним конфліктам так званого «гібридного» характеру, що свідчить про зміну їхнього змісту.

Саме під час здійснення збройної агресії проти нашої держави в Криму й на Донбасі РФ тією чи іншою мірою використовувала всі названі вище явища і способи впливу та боротьби, що створило значні труднощі у відсічі їй.

Водночас зазначене має негативний вплив на виконання завдань як оборони держави загалом, так і на результати відсічі збройній агресії, а в деяких випадках – аж до невиконання завдань оборони держави чи відсічі збройній агресії.

Необхідно констатувати, що основним змістом сучасних воєнних конфліктів залишається збройна боротьба. Однак невоєнні та спеціальні засоби боротьби, як показує аналіз досвіду воєнних конфліктів останніх десятиліть, мають дедалі більший вплив і навіть здатні відігравати вирішальну роль і стають основним змістом у досягненні сторонами визначеної воєнно-політичної мети збройного протистояння. Нерідко **воєнна сила** стає **фактором підтримки** (наприклад погрози чи відкритої демонстрації застосування воєнної сили) невоєнних та спеціальних засобів боротьби.

Отже, в сучасних воєнних конфліктах чітко простежується використання трьох основних компонентів протидії: **воєнних засобів** (зброї та військової техніки, що застосовуються в традиційних формах – операціях, бойових діях, битвах, боях, нанесенні ударів тощо); **невоєнних засобів та спеціальних засобів**.

Стає зрозумілим, що для забезпечення **досягнення визначеної мети** оборони держави, гарантованої відсічі

збройній агресії необхідно, по-перше, **об'єднати завдання**, які випливають з характеру сучасних воєнних конфліктів щодо протидії цим явищам, по-друге, **поеднати зусилля** сил і засобів силових структур сектору безпеки та оборони, органів державної влади, інших державних органів у протидії згаданим вище компонентам воєнних конфліктів, по-третє, сили і засоби, які залучаються для здійснення оборони держави, відсічі збройній агресії, повинні перебувати під **єдиним керівництвом** на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях та виконувати завдання за єдиним замислом і планом.

Важливо, що таке поєднання дасть змогу мобілізувати зусилля і можливості всіх складових сектору безпеки та оборони України, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і місцевих ресурсів для відсічі збройній агресії.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах зміни характеру сучасних воєнних конфліктів для успішного виконання завдань оборони держави та відсічі збройній агресії необхідно визначити таку **форму застосування сил і засобів**, яка б **охоплювала та об'єднувала воєнні, невоєнні і спеціальні методи, способи і засоби боротьби** та здійснювалася під **єдиним керівництвом за єдиним замислом і планом**.

Визначаючи форму застосування сил і засобів для протидії збройній агресії РФ «гібридного» типу, слід урахувати, що Росія має значно більший економічний, воєнний, людський та інші види потенціалів порівняно з Україною. Крім того, оцінюючи можливість проведення широкомасштабної збройної агресії РФ, слід відзначити, що вона здійснюватиметься, ймовірно, за концепцією повітряно-наземної наступальної операції із задіянням усіх видів, родів військ (сил), інших військ (крім ядерних) у повітряно-космічному просторі, на суходолі та морі. Відсіч такої збройної агресії РФ за наявної переваги її потенціалів потребуватиме від України задіяння всієї державної та воєнної потуги, мобілізації та напруження всіх людських і духовних сил суспільства.

Проведений аналіз показав, що найбільш прийнятною формою комплексного застосування сил і засобів для протидії збройній агресії РФ «гібридного» типу є **«операція»**.

Важливими і найсуттєвішими ознаками, які характеризують сутність усіх операцій і відрізняють їх від інших форм застосування, є те, що вони розглядаються як **сукупність** розчленованих у просторі, але **узгоджених та взаємопов'язаних** за метою, завданнями, місцем і часом, інших **форм застосування**, таких як бойові дії, битви, бої, удари, а також маневр міжвидових та різнорідних сил і засобів, які здійснюються в рамках операції **за єдиним замислом і планом під єдиним керівництвом** для вирішення поставлених завдань у визначеному районі (зоні) в установлений період часу [14].

Операція як форма застосування військ (сил) у воєнному конфлікті зародилася під час російсько-японської війни 1904–1905 рр. У ній виникла вихідна форма оперативного застосування військ – армійська (корпусна)

операція, а на морі – морська битва броньованих флотів. Військові операції в основному об'єднували битви, бої, удари, що проводились арміями (армійськими корпусами) на суходолі із застосуванням, відповідно, піхоти, артилерії, кавалерії, а на морі – морські битви ескадр кораблів.

Значного розвитку операції досягли під час Першої світової війни 1914–1918 рр. У цей період зародилися й розвинулися більші за масштабом фронтові операції як початкова форма оперативно-стратегічних дій, а система операцій почала охоплювати сукупність таких операцій, кожна з яких являла собою суму операцій кількох армій, армійських (кавалерійських) корпусів, а також морської операції. При цьому головною операцією залишалась армійська операція. Поряд із цим почали зароджуватися фронтові (групи армій) операції. У цих операціях уже були задіяні нові види збройних сил та роди військ (сил) того часу, значно зросли масштаби й чисельність військ (сил) (особового складу, зброї та військової техніки).

У роки Другої світової війни 1939–1945 рр. остаточно склалася теорія і практика фронтової (групи армій) операції, яка являє собою не тільки сукупність армійських операцій, що одночасно і послідовно проводяться, а також бойові дії військово-повітряних сил, військ протиповітряної оборони, десантні та протидесантні операції. На цьому етапі з'явилися окремі елементи операцій флотів, почали проводитися повітряні і протиповітряні операції в їхніх найпростіших формах (насамперед як авіаційні). У цей період виникла більша операція – групи (декількох) фронтів (груп армій) – як початкова форма стратегічних операцій, яка згодом отримала теоретичне обґрунтування. У результаті система операцій почала охоплювати сукупність операцій групи фронтів (груп армій), які проводилися на визначених стратегічних напрямках, на театрі воєнних дій або на більшій його частині, окремих операцій фронтів і флотів, а також самостійних операцій військово-повітряних сил і військ протиповітряної оборони. Операції проводилися як військові, так і спільні та видів і родів військ (сил). Головною операцією стала фронтна операція (операція групи армій), теорія і практика якої отримали подальший розвиток.

Значно зросли масштаби їх проведення. Стратегічні операції об'єднувались у воєнні кампанії та проводилися за єдиним замислом і планом під єдиним керівництвом. Для їх проведення залучалися великі маси військ (сил), у тому числі коаліційні, від тисячі до кількох десятків тисяч одиниць озброєння та військової техніки, десятки мільйонів тон матеріально-технічних запасів тощо.

Розвиток операцій за різними показниками призвів до утворення в післявоєнний період системи операцій застосування військ (сил). Вона являє собою найвищу, найзагальнішу форму стратегічного та оперативного застосування військ (сил), яка склалася в державі та яка охоплює всю сукупність організованих і взаємопов'язаних між собою операцій та інших форм, спрямованих на досягнення цілей війни шляхом вирішення всього комплексу стратегічних та оперативних завдань з відповідною

їх класифікацією, а також з особливими, тільки їй притаманними внутрішніми зв'язками, відношеннями та закономірностями [13].

Важливо, що в реальних умовах у кожному періоді воєнного конфлікту з усіх видів можливих операцій (бойових дій) виокремлюються й застосовуються ті, які випливають з обстановки й необхідні для виконання покладених завдань та досягнення тих чи інших цілей.

Зі здобуттям незалежності у Збройних Силах України склалася система операцій, яка охоплювала всі форми їх застосування. Основними формами застосування Збройних Сил України (військ, сил) у різні періоди їхнього розвитку були стратегічні дії, операції, бойові дії, битви, бої та удари, спеціальні, стабілізаційні дії, дії під час ведення територіальної оборони, дії миротворчих контингентів тощо.

Останнім часом до вказаних форм додалися інформаційні, інформаційно-психологічні, кібернетичні операції (дії) тощо.

У сучасному розумінні операція розглядається як сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом бойових дій, битв, боїв, ударів і маневру видів і родів військ (сил), що проводяться одночасно і послідовно за єдиним замислом і планом, під єдиним керівництвом для виконання поставлених завдань та досягнення визначених воєнно-політичних (воєнно-стратегічних) цілей [14].

Операції більшого масштабу (стратегічні, оперативно-стратегічні) почали охоплювати й операції меншого масштабу (армійські, корпусні).

Це визначення операції стало класичним як таке, що розкриває сутність та охоплює всі основні показники, які характеризують зміст збройної боротьби в цій формі, та об'єднує зусилля військ (сил), задіяних у виконанні поставлених завдань і досягненні визначених цілей.

У державах – членах НАТО такі операції називають «об'єднаними». Із цим можна погодитися, адже операція об'єднує всі інші форми застосування об'єднань, з'єднань, військових частин різних видів, родів збройних сил, які виконують покладені на них завдання у взаємодії між собою задля досягнення визначеної мети цієї операції. Однією з характерних особливостей сутності таких операцій є наявність в органах військового управління держав Альянсу структурних підрозділів, які організують військово-цивільне співробітництво для співпраці із цивільними органами влади в районі проведення операції в інтересах захисту й забезпечення життєдіяльності місцевого населення і створення сприятливих умов для виконання завдань у районі операції.

Наведене трактування операції прийняте за основу і для визначення об'єднаної операції в керівних документах Збройних Сил України.

Однак об'єднана операція, визначена керівними документами Збройних Сил України, охоплює в основному воєнні засоби збройної боротьби і значною мірою не враховує зміну характеру сучасних воєнних конфліктів, їхньої «гібридності», особливостей збройної боротьби

в них, значне розширення завдань оборони держави та відсічі збройній агресії. Більше того, в зазначеній операції передбачена можливість самостійного або у взаємодії (зі Збройними Силами України) виконання завдань операції іншими складовими сил оборони. До чого це призводить ми спостерігали на певному негативному досвіді проведення антитерористичної операції на Донбасі, особливо на початковому її етапі.

Отже, спираючись на викладене, можна визначити сутність об'єднаної операції в сучасних воєнних конфліктах та з урахуванням перспектив їхнього розвитку.

Об'єднана операція становить собою сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом **воєнних, невоєнних та спеціальних засобів боротьби**, що проводяться одночасно й послідовно за **єдиним замислом і планом** складовими сектору безпеки та оборони, органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування під **єдиним керівництвом** для виконання поставлених завдань з відсічі збройній агресії та досягнення визначених воєнно-стратегічних цілей.

Воєнними засобами об'єднаної операції є традиційні форми застосування військ (сил):

- операції (меншого масштабу);
- бойові дії (як форма застосування з'єднань видів військ (сил));
- битви (форма застосування родів військ (сил), складова операції);
- спеціальні дії спеціальних військ;
- дії служб, сил і засобів підтримки, логістики тощо.

Складовими зазначених форм застосування військ (сил) є бої, удари, маневр з'єднань, військових частин видів і родів військ (сил) Збройних Сил України та інших військових формувань, що проводяться одночасно і послідовно за єдиним замислом і планом, під єдиним керівництвом для виконання поставлених завдань та досягнення визначеної мети.

До операцій слід віднести оборонну, наступальну (контрнаступальну), повітряну, морську, спеціальну, стабілізаційну та ін., які проводитимуться в зоні об'єднаної операції визначеними силами й засобами.

Примітка. Сутність і характеристика вказаних форм застосування загальновідомі й у подальшому не розглядатимуться.

До **невоєнних засобів** належать операції, дії, заходи, що проводяться в рамках об'єднаної операції для забезпечення виконання покладених завдань і досягнення її визначеної мети.

Операціями (діями) можуть бути інформаційні, інформаційно-психологічні, кібернетичні (дії, заходи, акти, акції), гуманітарні, рятувальні (пошуково-рятувальні), евакуаційні тощо.

Під час проведення об'єднаної операції у визначених зонах (районах) визначеними силами і засобами проводитимуться **заходи**:

- правового режиму воєнного (надзвичайного) стану;
- місцевих державних адміністрацій;
- обласних рад оборони (в разі їх створення);
- органів місцевого самоврядування; заходи, що проводитимуть військово-цивільні (військові) адміністрації (в разі їх створення);
- заходи єдиної державної системи цивільного захисту (надзвичайних ситуацій, евакуаційні, епідеміологічні (епізootичні, епіфітотичні) тощо.

Спеціальними засобами об'єднаної операції будуть спеціальні, антитерористичні операції (дії), службово-бойові, оперативно-розшукові заходи, дії сил і засобів правоохоронних органів, інші форми, притаманні їм, а також силам територіальної оборони.

Спеціальні засоби в об'єднаній операції використовують в основному правоохоронні органи держави.

Загальна схема моделі об'єднаної операції показана на *рисунку 1*.

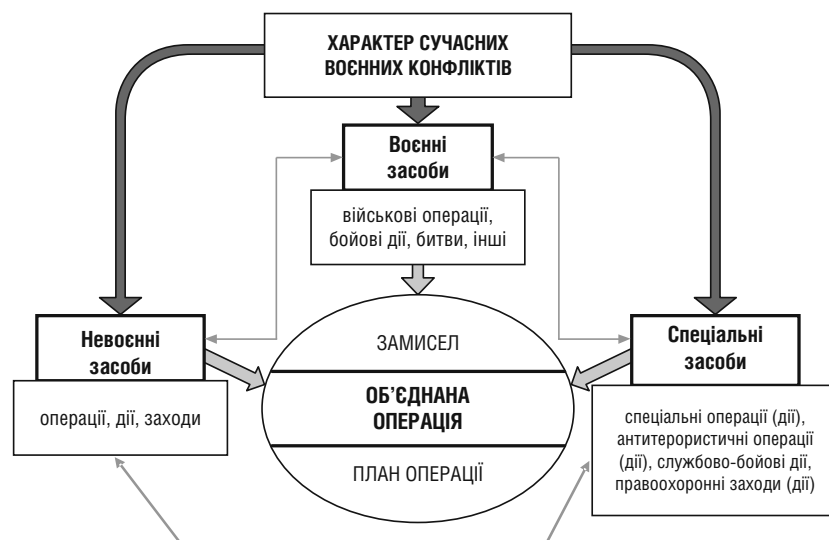

Рис. 1. Загальна схема моделі об'єднаної операції

Надалі дослідимо та визначимо основні положення теоретичних основ об'єднаної операції.

Мета об'єднаної операції визначається залежно від стану і перспектив розвитку воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки, визначеної воєнно-політичної та воєнно-стратегічної мети відсічі збройній агресії, складу й можливостей своїх військ (сил), характеру воєнної загрози, мети й імовірного замислу дій агресора, складу його військ (сил), їхніх можливостей, особливостей місцевості та інших факторів.

Необхідно також ураховувати, що загальною метою застосування сил оборони буде зрив та відсіч збройній агресії, примушення противника до відмови від подальшого ведення воєнних дій з повним відновленням територіальної цілісності й суверенітету держави.

Тому **мета об'єднаної операції** полягатиме у зриві підготовки та відбитті вогневих ударів агресора, завданні поразки його наступальним угрупованням, утриманні ключових районів території, що обороняється, шляхом проведення активних бойових дій завдати втрати угрупованням противника, що вторглися, та проведенням визначених невоєнних, спеціальних заходів, заходів спротиву створити критичні умови для його перебування на тимчасово захопленій (окупованій) території держави і припинення бойових дій.

Визначена **мета досягатиметься** проведенням усього комплексу воєнних, невоєнних і спеціальних засобів, якот: операцій, дій, заходів, що проводитимуться одночасно і послідовно за єдиним замислом і планом під єдиним керівництвом у рамках об'єднаної операції.

Об'єднана операція зазвичай матиме такий зміст:

- приведення в готовність до виконання завдань за призначенням військ (сил) та їх оперативне розгортання;
- підготовку і проведення оборонних, наступальних (контрнаступальних), повітряних, морських, спеціальних, стабілізаційних, протидесантних операцій утворених угруповань військ (сил);
- бойові дії угруповань військ (сил) видів Збройних Сил України;
- битви угруповань родів військ (сил);
- бої, удари, маневр з'єднань, військових частин видів і родів військ (сил) Збройних Сил України та інших військових формувань;
- дії спеціальних військ, служб, логістики тощо;
- інформаційні, інформаційно-психологічні, кібернетичні операції (дії, заходи, акти, акції);
- гуманітарні, рятувальні (пошуково-рятувальні), евакуаційні й інші операції;
- заходи правового режиму воєнного (надзвичайного) стану;
- заходи місцевих державних адміністрацій, обласних рад оборони (в разі їх створення), органів місцевого самоврядування;
- заходи, що проводять військово-цивільні (військово-) адміністрації (в разі їх створення);

• заходи єдиної державної системи цивільного захисту (надзвичайних ситуацій, евакуаційні, епідеміологічні (епізоотичні, епіфітотичні) тощо;

- спеціальні операції;
- антитерористичні операції;
- заходи й дії сил і засобів територіальної оборони;
- спеціальні, службово-бойові, оперативно-розшукові заходи й дії сил і засобів та інші форми, що використовуються правоохоронними органами.

Під час проведення об'єднаної операції у визначених зонах (районах) визначеними силами і засобами проводитимуться стратегічні дії, зокрема в інтересах цієї операції.

Доречно зауважити, що саме наведена сутність об'єднаної операції, визначений комплекс воєнних, невоєнних і спеціальних засобів та її зміст забезпечують утілення «засад всеохоплюючої оборони України» викладених у [2]. Зазначена Стратегія передбачає для здійснення оборони держави застосування всіх традиційних форм і способів збройної боротьби, проведення превентивних, асиметричних та інших дій і стійкого опору агресору.

Розмах об'єднаної операції визначається метою та покладеними завданнями, показниками операцій утворених угруповань військ (сил), особливостями оперативного обладнання території, фізико-географічними умовами операційних напрямків, обстановкою, що склалася, а також характеристиками угруповань військ (сил) своїх та противника, замислом і ймовірною метою його дій та наявністю запасів матеріально-технічних засобів та інших необхідних ресурсів.

Для проведення операції визначається операційна зона, а для оперативно-тактичних (оперативних) угруповань військ (сил) – операційні райони або смуги операцій.

Проведений аналіз показує, що зародження і розвиток воєнних конфліктів відбувається за певними етапами. Отже, **об'єднана операція має готуватись і проводитись за етапами**, виходячи зі стратегічного замислу відсічі збройній агресії.

Проведене дослідження показує, що етапами об'єднаної операції доцільно встановити:

- завчасну підготовку;
- безпосередню підготовку;
- оперативне розгортання військ (сил), органів, інших сил і засобів, що беруть участь в операції, утворення угруповань військ (сил) та підготовку зони (районів) до проведення операції;
- виконання завдань та заходів операції;
- завершення операції.

Завчасна підготовка об'єднаної операції проводиться переважно в мирний час. Вона проводитиметься і в умовах, які склалися в Україні на сьогодні у зв'язку з продовженням збройної агресії РФ на Донбасі.

Завчасна підготовка операції становить комплекс взаємопов'язаних заходів, які проводяться командуванням, органами військового управління, військами (силами), іншими органами, щодо її планування, організації,

всєбічного забезпечення, підготовки органів військового управління, військ (сил), інших органів та зони (району) до виконання завдань за призначенням.

На цьому етапі здійснюється оцінювання та прогнозування воєнно-політичним керівництвом держави, Міністерства оборони та керівництвом Збройних Сил України можливих варіантів розвитку воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки, встановлюються актуальні воєнні загрози та проводиться їх оцінювання. У командуванні об'єднаних сил, Об'єднаному оперативному штабі, інших органах військового управління Збройних Сил України та органах управління інших складових сил оборони під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України на основі оцінки і прогнозу воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки, стратегічного замислу застосування сил оборони складатимуться оперативні плани, в яких передбачатимуться різні варіанти проведення об'єднаної операції. На підставі оцінок і прогнозу за необхідності можуть прийматися (уточнюватися) довгострокові рішення на дислокацію військ (сил), визначатися ступінь їхньої вкомплектованості особовим складом, озброєнням, військовою технікою, рівень підготовки, розміри запасів матеріально-технічних засобів для підтримання готовності до оперативного реагування на випадок виникнення кризової ситуації воєнного характеру.

Безпосередня підготовка об'єднаної операції розпочинається із загостренням воєнно-політичної обстановки і з виникненням кризової ситуації воєнного характеру та отриманням оперативної директиви Президента України, Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України (Головнокомандувача Збройних Сил України). На цьому етапі проводитиметься кризове планування, яке полягатиме в уточненні плану відсічі збройній агресії.

Зміст, терміни та обсяг завдань, заходів з безпосередньої підготовки залежатиме від ступеня загострення воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки довкола воєнного конфлікту і його ймовірного характеру. Залежно від цього безпосередня підготовка повинна вестися приховано, у стислі терміни з метою досягнення раптовості й захоплення ініціативи в підготовці. За певних умов, як свідчить досвід, підготовка операції може здійснюватися відкрито з проведенням військово-демонстративних дій.

Особливістю цього етапу має бути випереджальна активізація діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів у виконанні першочергових заходів з підготовки оборони в рамках об'єднаної операції в прикордонних (з Росією) областях та областях, території яких прилягають до узбережжя морів (уточнення планів, розгортання системи управління, посилення моніторингу розвитку місцевої внутрішньої обстановки, охорони важливих об'єктів, приведення в готовність сил і засобів територіальної оборони (необхідною мірою), сил і засобів цивільного захисту, активізація інформаційної діяльності, підготовки населення до евакуації та інших важливих

заходів). Проводяться заходи із забезпечення можливості безперешкодного висунання і розгортання військ (сил) у визначені райони виконання завдань

Етап оперативного розгортання військ (сил), органів, інших сил і засобів, що беруть участь в операції, утворення угруповань військ (сил) та підготовка зони (районів) до проведення операції проводиться в послідовності, визначеній під час кризового планування відповідно до уточнених планів об'єднаної операції. Особливістю має стати випередження противника в проведенні заходів розгортання та завершення повної підготовки визначених сил і засобів до виконання поставлених завдань операції.

Виконання завдань та заходів операції відбувається згідно з визначеним замислом і розробленим планом об'єднаної операції. При цьому використовуються та задіюються всі визначені форми застосування військ (сил) і визначені війська (сили), органи та їхні сили й засоби.

Залежно від масштабу, тривалості й інших показників розмаху операції виконання її оперативного-тактичних (оперативних) завдань і заходів (дій) також може проводитися за відповідними етапами.

Завершення операції відбувається після припинення воєнних дій (досягнення воюючими сторонами перемир'я). Війська (сили) займають положення, встановлене відповідними актами про припинення воєнних дій (перемир'я), і розпочинають проведення заходів з відновлення боєздатності з'єднань, військових частин, інших сил і засобів, які брали участь в операції, та проводять першочергові заходи з надання допомоги постраждалому населенню, відновленню забезпечення його життєдіяльності та діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів тощо.

Для проведення відбудовних заходів у районах, де велися бойові дії, та на прилеглих до них територіях (адміністративних одиницях) утворюються військово-цивільні адміністрації з представників силових структур, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, активістів, волонтерів, на які покладаються завдання з організації проведення першочергових відновлювальних заходів. Очолюють вказані військово-цивільні адміністрації визначені посадові особи і персонал відповідного військового командування. Забезпечення виконання першочергових заходів необхідними матеріально-технічними засобами і ресурсами здійснюється Кабінетом Міністрів України, а також з використанням наявних місцевих ресурсів.

Після завершення проведення першочергових заходів та відновлення діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування військово-цивільні адміністрації трансформуються в цивільно-військові адміністрації з передачею відповідних владних повноважень органам державної влади та органам місцевого самоврядування. Сили й засоби об'єднаних сил надають допомогу та забезпечують військову підтримку цивільно-військовим адміністраціям і діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самовря-

дування з ліквідації наслідків воєнних дій та повного налагодження життєдіяльності в постраждалих районах.

Об'єднану операцію готують і проводять об'єднані сили. Для цього рішенням Президента України, Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України (Головнокомандувача Збройних Сил України) визначається склад об'єднаних сил. Об'єднані сили утворюються зі складу сил оборони.

Сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [15].

Отже, до складу сил оборони входять органи військового управління, з'єднання, військові частини видів, родів, спеціальних військ (сил), логістики видів, родів військ (сил) Збройних Сил України, а також визначені Генеральним штабом Збройних Сил України згідно зі стратегічним планом застосування сил оборони, органи управління, інші органи, військові частини, підрозділи зі складу інших військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів.

Об'єднані сили становлять тимчасове оперативно-стратегічне (оперативне) формування (об'єднання) військ (сил) Збройних Сил України, інших військових формувань, органів, сил і засобів правоохоронних, розвідувальних органів зі складу сил оборони, інших органів,

їхніх сил і засобів, для виконання завдань об'єднаної операції з використанням воєнних, невоєнних і спеціальних засобів.

Структурна схема об'єднаних сил показана на *рисунку 2*.

Для підготовки і проведення об'єднаної операції у складі об'єднаних сил утворюються: оперативні (оперативно-тактичні) угруповання військ (сил) для проведення всього діапазону операцій (бойових дій, битв) із відсічі збройній агресії; система органів, сил і засобів для підготовки та проведення операцій, дій, заходів з використанням невоєнних засобів; система органів, сил і засобів для виконання завдань з використанням спеціальних засобів.

Оскільки об'єднані сили виконують покладені на них завдання в різних умовах обстановки, з використанням різних засобів, то їхній склад буде не постійним.

Склад об'єднаних сил залежатиме від кількох факторів, основними з яких будуть:

- мета й завдання операції;
- склад і ймовірний характер дій противника;
- склад військ (сил), органів, сил і засобів, що залучаються до виконання завдань;
- умови виконання поставлених завдань операції тощо.

Об'єднані сили очолює командувач об'єднаних сил.

Командувач об'єднаних сил підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та здійснює

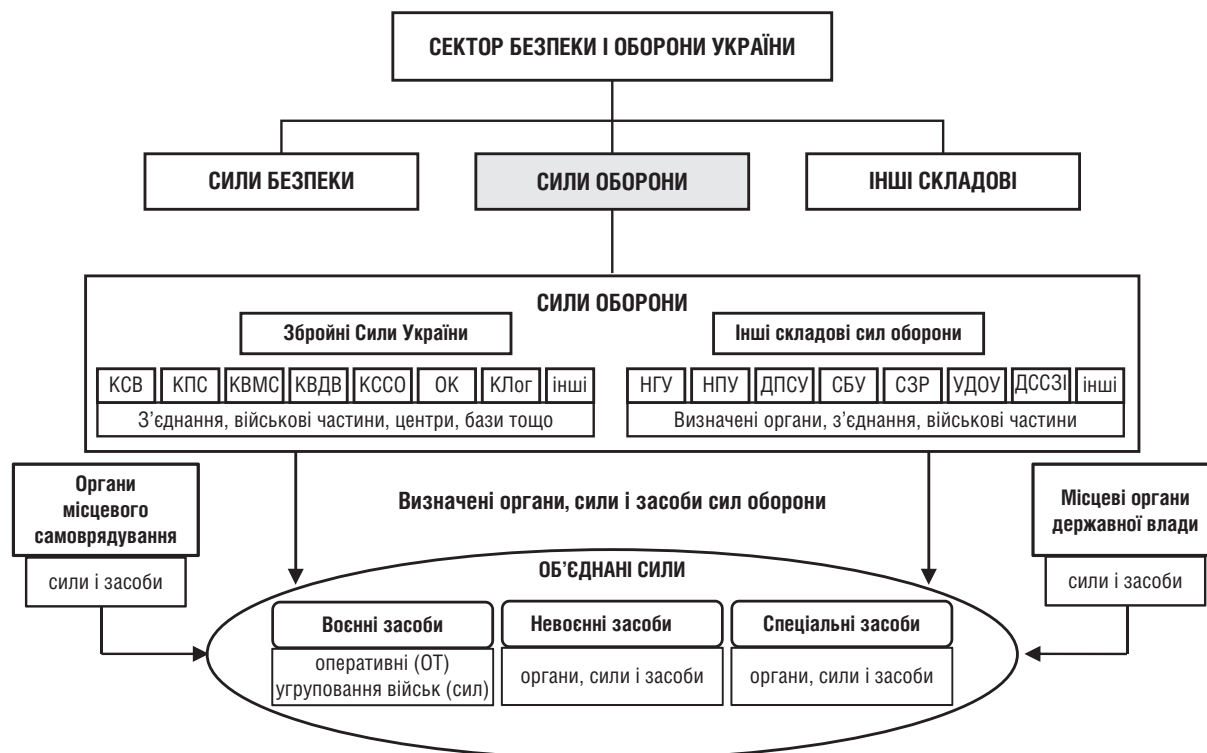

Рис. 2. Структурна схема об'єднаних сил

особисто й через Об'єднаний оперативний штаб (командування об'єднаних сил) Збройних Сил України оперативний контроль за набуттям ними оперативних (бойових) спроможностей, планування застосування та безпосереднє управління об'єднаними силами й засобами Збройних Сил України, інших складових сил оборони, переданими в його підпорядкування [15].

Об'єднані сили охоплюють кілька оперативно-тактичних (оперативних) угруповань військ (сил), які розгортаються на ймовірних напрямках дій угруповань противника і виконують визначені завдання в усьому діапазоні форм застосування сил оборони.

До складу зазначених угруповань мають входити сили й засоби інших військових формувань, правоохоронних, розвідувальних органів зі складу сил оборони, на які покладається виконання завдань у формах, що належать до спеціальних засобів. Зазначені сили й засоби мають включатися до складу створених оперативно-тактичних (оперативних) угруповань військ (сил) і бути елементами оперативної побудови цих угруповань, а їхні органи управління мають входити до органів (пунктів) управління Об'єднаного оперативного штабу (командування об'єднаних сил) Збройних Сил України й утворених угруповань військ (сил).

Таким чином, органи, підрозділи й військові частини інших складових сил оборони в рамках покладених вітчизняним законодавством завдань повинні також виконувати завдання з прикриття проміжків і флангів угруповань військ (сил), вести боротьбу з диверсійними і розвідувальними силами противника, терористичною діяльністю, повітряними десантами, здійснювати контроль за комунікаціями, які використовуються військами (силами) для маневру, підвозу й евакуації, охороняти важливі державні та військові об'єкти, забезпечувати функціонування органів місцевої влади, підтримувати правопорядок тощо, за єдиним замислом і планом операції (бойових дій) командувача об'єднаних сил і командувачів утворених оперативно-тактичних (оперативних) угруповань військ (сил).

До складу об'єднаних сил також мають входити органи, їхні сили і засоби, підпорядковані відповідним міністерствам (відомствам) та органам місцевої влади в зоні підготовки і проведення операції.

До органів (пунктів) управління об'єднаних сил мають входити представники військово-цивільних (військових) адміністрацій (у разі їх створення), представники місцевих державних адміністрацій, обласних рад оборони та органів місцевого самоврядування територій, що входять до зони об'єднаної операції. На ці органи, їхні сили й засоби мають покладатися завдання участі у виконанні завдань, що здійснюються невоєнними засобами. Це дасть можливість мобілізувати, об'єднати і підвищити дієвість заходів в інтересах усієї операції, забезпечити підтримку об'єднаних сил місцевим населенням та повною мірою задіяти місцеві ресурси тощо.

Висновки

У сучасних умовах значно змінився характер воєнних конфліктів. Для них стали властивими не лише воєнні дії, а й невоєнні, зокрема з використанням інформаційних технологій. Супутнім для воєнних конфліктів стало зростання у великих масштабах кримінальних правопорушень. Разом це надає воєнному конфлікту «гібридного» характеру й суттєво ускладнює протидію таким явищам. У зв'язку із цим поряд з воєнними засобами у збройній боротьбі дедалі більшого значення набувають невоєнні та спеціальні засоби.

Такі зміни спонукають до пошуку нових підходів щодо підготовки і здійснення оборони держави та відсічі збройній агресії.

Одним з підходів має стати розвиток нових форм застосування військ (сил). Як показало проведене дослідження, однією з форм відсічі збройній агресії слід вважати об'єднану операцію.

Об'єднана операція є формою застосування військ (сил) для відсічі збройній агресії, яка охоплює та об'єднує воєнні, невоєнні і спеціальні засоби боротьби. Її підготовка і здійснення мають проводитися під єдиним керівництвом.

Об'єднана операція готується і проводиться об'єднаними силами. Угрупування об'єднаних сил утворюється зі складу сил оборони. До його складу залучаються з'єднання, військові частини видів, родів, спеціальних військ (сил), логістики видів, родів військ (сил) Збройних Сил України, а також визначені Генеральним штабом Збройних Сил України згідно зі стратегічним планом застосування сил оборони органи управління, інші органи, військові частини, підрозділи зі складу інших військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів, а також місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, інші органи та їхні сили й засоби.

За такого підходу об'єднана операція забезпечує об'єднання завдань та поєднання зусиль сил і засобів силових структур сектору безпеки та оборони, органів державної влади, інших державних органів і протидіяти всім компонентам збройної агресії «гібридного» типу з використанням державних і місцевих ресурсів та значно збільшує можливості успішної відсічі збройній агресії.

За такого підходу забезпечується реалізація окремих положень Стратегії воєнної безпеки України із забезпечення підготовки і ведення всеохоплюючої оборони України.

Перелік літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 р. [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.
3. Герасимов В. По опыту Сирии [Електронний ресурс] / В. Герасимов // Военно-промышленный курьер. – № 9 (624). – 2016. – С. 4. – Режим доступу : https://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_09_624.pdf.
4. Світова гібридна війна: український фронт [Електронний ресурс] : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya>.
5. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи [Електронний ресурс] / Є. Магда. – К. : Каламар, 2017. – 268 с. – Режим доступу : <https://kalamar.ua/product/gibrydna-agresia-rosii-uroki-dlia-evropi/>.
6. Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України [Електронний ресурс] : монографія / за заг. ред. А. М. Сиротенка. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 176 с. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/monography/mono_gibr_viin.pdf.
7. Илларионов А. Вызовы информационной войны для свободного общества и возможная контрстратегия. Выступление на XIX Форуме Открытого Общества Эстонии. Таллинн, 18 сентября 2014 г. [Електронний ресурс] / А. Илларионов // Livejournal. – Режим доступу : <https://aillarionov.livejournal.com/735489.html>.
8. Сектор безпеки і оборони України: стратегічне керівництво та військово-управління : монографія / Ф. В. Саганюк, В. С. Фролов, М. М. Лобко та ін. ; за заг. ред. І. С. Руснака. – К. : ЦЗ МО та ГШ ЗС України, 2018. – 230 с.
9. Актуальні проблеми планування оборони України: комплексний підхід [Електронний ресурс] / А. М. Сиротенко, П. В. Щипанський, А. К. Павліковський, М. М. Лобко // Наука і оборона. – 2020. – № 1. – С. 3–12. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2020-10-1-3-12>.
10. Тимошенко Р. І. Проблеми вдосконалення планування оборони України [Електронний ресурс] / Р. І. Тимошенко, М. М. Лобко // Наука і оборона. – 2018. – № 1. – С. 11–17. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-2-1-11-17>.
11. Белесков М. М. Сучасний російський спосіб ведення війни: теоретичні основи і практичне наповнення [Електронний ресурс] : аналітична доповідь / М. М. Белесков. – К. : НІСД, 2021. – 29 с. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/analitichna-dopovid.pdf>.
12. Шамко В. Є. Розвиток форм і способів застосування Повітряних Сил Збройних Сил України в сучасних умовах ведення збройної боротьби / В. Є. Шамко, О. М. Жарик, В. В. Коваль // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2018. – № 2 (31). – С. 9–15.
13. Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності : зб. тез доп. наук.-практ. конф., 14–15 листоп. 2019 р. / Нац. акад. Сухопут. військ ім. Петра Сагайдачного, Наук. центр Сухопут. військ. – Львів : НАСВ, 2019. – 307 с.
14. Военный энциклопедический словарь / председ. гл. ред. комис. Н. В. Огарков ; М-во обороны СССР, Ин-т воен. истории. – М. : Воениздат, 1983. – 863 с.
15. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.